

وضعیت آموزش قضایی در هند

قسمت اول

پیشگفتار:

۱- پیشینه و شاخه‌های مطالعه تطبیقی حقوق:

مدارک و مستندات تاریخی و علمی، حاکی از آن است که مطالعه تطبیقی در حوزه حقوق از قدمتی هم‌پای علم حقوق برخوردار است. عالمان مطالعه تطبیقی علم حقوق، شواهد و دلایل متعددی بر این مدعا ارائه کرده‌اند.

چشم‌انداز آینده مطالعات تطبیقی حقوق نیز حاکی از توسعه و فراگیری این قلمرو علمی است. در حال حاضر رشته‌های متعددی در قلمرو مطالعه تطبیقی حقوق ایجاد شده است و رشته‌های بسیاری نیز در آینده ایجاد خواهد شد.

در فرایند توسعه رشته‌های مختلف مطالعه تطبیقی حقوق لازم است حوزه مطالعاتی خاصی در ارتباط با شناخت ماموریت سازمان‌ها و نهادهای حقوقی سایر کشورها ایجاد شود. در این حوزه مطالعاتی، سوال‌هایی از این قبیل مطرح است: سازمان‌ها و نهادهای حقوقی سایر کشورها برای انجام ماموریت‌های محوله در بخش نیروی انسانی و مدیریتی از چه روش‌هایی سود می‌برند؟ چگونه منابع انسانی خود را ارتقا می‌دهند؟ روابط بین این نظام‌های اجرایی چگونه تنظیم می‌شود؟ استانداردها و شاخص‌های مربوط، چگونه طراحی و مستقر می‌شوند؟ بازنگری و اصلاح با چه مبانی‌ای انجام می‌شود؟ روش‌های مورد عمل کدام است؟ فرایندهای تعریف شده چگونه است؟ و...

شاید بتوان مجموعه پیش رو را از شمار اولین گام‌های این مسیر دانست که در آینده گسترش خواهد یافت.

۲- مبانی نیاز به مطالعه تطبیقی: ضرورت انجام مطالعه تطبیقی در حوزه حقوق بر پایه اصول و ضرورت‌های متعددی است برخی از این اصول و ضرورت‌ها به شرح ذیل است:

- درک بهتر ملل بیگانه؛
- درک بهتر حقوق داخلی؛
- زمینه اصلاح و بهینه‌سازی حقوق داخلی؛
- پژوهش در تاریخ و فلسفه حقوق؛
- اندیشه همزیستی و ضرورت ارتباط میان ملل؛

- اصل همبستگی ملل و جهانی شدن و تاثیر سرنوشت کشورها در یکدیگر؛

- اصل اهمیت تبادل تجربه و بهره‌گیری از یافته‌های سایر ملل؛

- فراوانی و گسترش روزافزون مطالعات تطبیقی در حوزه‌های مختلف حقوقی؛

- یکسانی بسیاری از مسائل و مفاهیم میان ملل مختلف که نیازها و احساسات همانندی را پدید می‌آورد؛

- اصل ایده‌پروری در جریان آشنایی با فرهنگ حقوقی سایر کشورها و الهام گرفتن از آنها؛

- آشنایی با پیش و رفتار دیگران در مواجهه با مسائلی همانند مسائل ما و روش حل مساله؛

۳- اهمیت مطالعات تطبیقی در ارتباط با هند:

روابط فرهنگی، اجتماعی و قرابت‌های رفتاری و اندیشه‌ای میان هند و ایران موارد اندکی نیستند. سابقه تاریخی این روابط با پیشینه چندصد ساله آن به گونه‌ای است که در کلام جناب حافظ هم انعکاس یافته است که:

شکر شکن شوند همه طوطیان هند

زین قند پارسی که به بنگال می‌رود

۴- اهمیت توجه به زیرساخت‌های متفاوت

در مطالعه تطبیقی: با این همه بسیار مهم است که در مطالعات تطبیقی به وجوه تفاوت و تمایز میان شرایط بومی و شرایط حاکم بر جامعه مورد مطالعه تطبیقی، توجه کنیم. کالای وارداتی ناشی از مطالعه تطبیقی جزئی از یک مجموعه کاملاً منسجم جامعه مورد مطالعه است و در پیوند عمیق با نظام‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه مادر قرار دارد. بنابراین برای اینکه انتقال علم، قدرت نوزایی و بازسازی و تغییر در محیط جدید را داشته باشد و در ساختار موقتی جامعه بومی جذب شود، باید تفاوت‌های زیرساختی دو محیط مزبور مدنظر قرار گیرد.

به عبارت دیگر باید توجه کرد که در پدیداری علمی که از طریق مطالعه تطبیقی منتقل می‌شوند، نیازهای متفاوت، شرایط فرهنگی و اجتماعی متفاوت، تاریخچه‌های متفاوت و حتی کژتابی‌های ترجمه‌ای، ممکن است موجب ناسازگاری یافته‌های مطالعات تطبیقی با شرایط بومی شود. اما همه این موارد اهمیت، ضرورت انجام مطالعه فایده تطبیقی را نفی نمی‌کند. بر این اساس، این مرجع، انجام مطالعات تطبیقی را در خصوص ماموریت سازمانی خود در دستور کار قرار داد و آنچه پیش رو است یکی از محصولات این برنامه است.

۵- وضعیت آموزشی کارکنان در دستگاه قضایی هند:

مجموعه پیش رو ترجمه بخشی از متن انگلیسی کتابی است، که با عنوان «اولین کمیسیون ملی قضایی برداشت»^۱ شناخته می‌شود. این مجموعه حاوی ۲۶ فصل است. در این ۲۶ فصل، مجموعه مباحث مربوط به وضعیت نظام کلان مدیریت منابع انسانی دستگاه قضایی هند به تفصیل بیان شده است. منظور از تفصیل در بیان این نظام آن است که مجموعه خرده نظام‌های وابسته به مدیریت منابع انسانی با تفصیل زیادی در این مجموعه آمده است. این نظام‌ها در کشور هند عبارتند از: ساختار تشکیلات قضایی / طبقه‌بندی مشاغل قضایی / استخدام و گزینش در دستگاه قضایی / ارتقا، انتصاب و ارزیابی عملکرد در دستگاه قضایی / نظام آموزش / نظام پرداخت و رفاه و بازنشستگی.

بر این اساس این مجموعه اختصاص دارد به

ترجمه فصل ۱۳ کتاب که با عنوان «وضعیت آموزش و کارآموزی، تشکیلات، نیازها و راهکارهای قضایی» ترجمه می‌شود. دسترسی به این منبع از طریق جست‌وجوی اینترنتی^۱ انجام شده است و متن کتاب در سال ۱۹۹۹ توسط آقایان قاضی جاگانانا شتی، پ. ک. بهری و قاضی آ. ب. مورگاد منتشر شده است.^۲

۶- اهم مطالب و کاربردهای این مجموعه: اگر خواسته باشیم محتوای این مجموعه را ناظر به کاربردهای آن خلاصه کنیم، باید گفت این مجموعه می‌تواند در مقام پاسخ به سوال‌های ذیل مورد استفاده قرار گیرد:

الف - وظایف قضات در کشور هند چگونه تعریف شده است و توانمندی‌های مورد نیاز برای انجام این وظایف چیست؟ به عبارت دیگر چگونه بین وظیفه و توانمندی مورد نیاز رابطه برقرار کرده‌اند.

ب - در کشور هند نیازهای آموزشی قضات و کارآموزان قضایی چگونه تعریف شده است؟

ج - برنامه‌های آموزشی کارآموزان و قضات در هند، از نظر اهداف، منابع و حداقل‌ها چگونه است؟

د - روش‌های آموزشی و امتحان و ارزیابی کارآموزان قضایی در هند چگونه است؟

ه - سازمان و خدمات پشتیبانی‌کننده آموزش از چه سامانه‌ای برخوردار است؟

و - ارتباط نهاد آموزش حرفه‌ای قضات با سایر آکادمی‌ها و دانشگاه‌ها چگونه است؟

ز - اساتید و مربیان آموزش کارکنان قضایی چه شرایطی دارند؟ چگونه تامین می‌شوند؟ و چگونه ارتقا می‌یابند؟

ع - محتوا و مواد درسی دوره‌های آموزشی ویژه کارکنان دستگاه قضایی چگونه تامین می‌شود و چه ویژگی‌هایی باید داشته باشد؟

ط - عناوین موضوعی و محتوا و درون‌مایه‌های آموزشی کارکنان دستگاه قضایی هند چه مواردی است؟

و ... همان‌گونه که از سوال‌های فوق برمی‌آید مطالعه این موارد در مراحل مختلف طراحی نظام آموزشی / نیازسنجی آموزشی / اجرای آموزش‌ها و ارزشیابی آموزشی می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد.

۷- طبقه‌بندی مطالب کتاب:

لازم است توجه شود که سازماندهی مطالب کتاب و سیستم کدگذاری عددی آن از منبع اصلی تبعیت می‌کند و چون این متن ترجمه فصل سیزدهم از متن اصلی است، ترتیب و توالی مطالب با لحاظ طبقه‌بندی قبلی مطالب کتاب انجام شده و در ترجمه نیز عیناً همین تقسیم‌بندی رعایت شده است.

۸- سپاس‌نامه: پدیداری این مجموعه مروهون ایجاد فضای مثبت و پذیرش ایده‌های نوین در سایه برنامه توسعه قضایی آیت‌الله سیدمحمود هاشمی شاهرودی ریاست محترم قوه قضاییه و تاکید و توجه و راهنمایی موثر حجت‌الاسلام والمسلمین محمدسعید جواهری معاون آموزش قوه قضاییه می‌باشد.

مطالعات و جست‌وجوی اینترنتی در خصوص منبع‌شناسی موضوع توسط جناب آقای علی شعله‌ور انجام شده است. متن توسط مترجمان محترم سرکار خانم‌ها شهرزاد شهری و آزاده نظری‌پور ترجمه شده و تایپ و صفحه‌آرایی مجموعه نیز توسط سرکار خانم شبنم سعیدی انجام شده است که از همه آنها تشکر می‌شود. امید آنکه گام‌های بعدی در این راه اثربخش‌تر و مطمئن‌تر برداشته شود.

محمد درویش‌زاده
مدیرکل برنامه‌ریزی و تدوین متون آموزشی

۱-۱ مقدمه

اجرای آموزش قضایی پس از گذشت یک دوره طولانی بی‌توجهی و کم‌اهمیتی، به صورت اقدامی سازمان‌یافته توسط مقامات هند در سال‌های آینده وعده داده شده است. تصمیم اولین کمیسیون ملی قضایی پرداخت، مبنی بر بذل توجهات لازم به موضوع فوق‌الذکر و نیز توصیه به تغییر ساختار وضعیت و شرایط خدمت‌رسانی - آنچه که قانون اساسی هند آن را «دادگاه‌های تالی» می‌نامد - نه تنها توسعه‌ای مطلوب برای سازمان به حساب آمده، بلکه برای طرف‌های دعوی نیز همین حالت را دارد. عامل مستقیم محرک این ابتکار عمل، رای دیوان عالی کشور در خصوص دعوی میان انجمن قضات هند و اتحادیه هند و سایرین (AIR ۱۹۹۲ SC ۱۶۵) تکرار شده در رای دیگری مربوط به درخواست تجدیدنظر در سال ۱۹۹۳ می‌باشد (AIR ۱۹۹۳ SC ۲۴۹۳). رانگانامیرزا رئیس دادگاه صادرکننده حکم به همراه دو تن از قضات به نام‌های «الف. م. احمدی» و «پ. ب. ساوانت» اظهار می‌دارند:

یکی از درخواست‌های به عمل آمده از ما [رانگانامیرزا و الف. م. احمدی و پ. ب. ساوانت، رئیس دادگاه و قضات] پیش‌بینی کارآموزی ضمن خدمت برای مقامات قضایی بود. این امر را ما ضروری و واجب می‌دانیم... ما معتقدیم که وجود موسسات کارآموزی ضمن خدمت برای حفظ تأثیر و کارایی خدمت‌رسانی قضایی اجتناب‌ناپذیر است (ضروری است). ما می‌گوییم طرف یک سال آینده موسسه‌های کارآموزی ضمن خدمت مقامات عالی قضایی از قبیل قضات دادگاه استان

و موسسه دیگر در سطح ایالات برای کارآموزی و سایر اعضای نظام قضایی تالی درون هر یک از ایالات و قلمرو اتحادیه یا یک موسسه عمومی برای بیش از یک ایالت یا قلمرو اتحادیه تشکیل شود و با هر سرعتی که باشد نهایتاً از ۲۱ دسامبر ۱۹۹۲ فراتر نرود. این امر بایستی توسط دادگاه عالی مربوطه سازماندهی شود (با تأکید بیشتر).

ذکر این نکته نیز جالب است که تقاضای کارآموزی ضمن خدمت از ناحیه خود مقامات قضایی به عنوان یک نیاز و از طریق تسلیم درخواست‌شان به دیوان عالی مطرح شد. آنان بایستی تجربه کرده باشند که چگونه عدم وجود کارآموزی، بر توانایی‌شان در

اجرای آموزش قضایی پس از گذشت یک دوره طولانی بی‌توجهی و کم‌اهمیتی، به صورت اقدامی سازمان‌یافته توسط مقامات هند در سال‌های آینده وعده داده شده است.

راستای عملکرد هرچه بهتر در زمینه‌های قضایی و اداری تأثیر گذارده است.

۱-۲-۱۳- دیوان عالی کشور مسئله (آموزش) را به عنوان یک امر اولویت‌دار قلمداد نموده و دستور ایجاد دو نوع از موسسات کارآموزی قضایی را برای مقامات ارشد قضایی نظیر قضات دادگاه استان در کلیه سطوح هند و دیگری را برای ایالت / بخش‌های متحد در سطوح کشوری یا منطقه‌ای تا پایان سال ۱۹۹۲ صادر نمود و مسئولیت سازماندهی را نیز بر عهده دادگاه‌های عالی گذاشت. بعد از گذشت ۶ سال، برنامه هنوز آغاز نشده بود. خوشبختانه، دادگاه‌های عالی که مسئولیت راهاندازی دوره‌ها را داشته، اکنون بر اساس گزارش کمیسیون ملی قضایی پرداخت فعالیت خود را آغاز نموده و تصمیم می‌نمایند که موسسات، حداقل در آغاز هزاره بعدی که بر حسب اتفاق تنها دو سال به آن مانده کار خود را شروع نمایند.

توصیه‌های کمیسیون حقوقی:

۱-۳-۱۳- نیاز به بالا بردن مهارت (توانایی) مقامات قضایی برای عملکرد هرچه بهتر در نظام قضایی از طریق تعدادی از مقام‌های کمیسیون حقوقی هند مشخص شده بود که در راس آنها نیز چهاردهمین گزارش (اصلاحات اداره قضایی، جلد ۱، فصل ۹، قوه قضاییه تالی) در سال ۱۹۵۸ قرار داشت. بنا به گزارش یاد شده:

مشکل موجود برای ایجاد تشکیلات کارآمد قضایی چه در سطح دادگاه‌های بالاتر چه در سطح دادگاه‌های تالی تا حد زیادی همان یافتن مقامات قضایی و قضات شایسته و ذی‌صلاح می‌باشد. تأخیر در رسیدگی به پرونده و تراکم کارهای عقب‌افتاده به میزان چشمگیری مربوط به ناتوانی مقامات و روشمندان، همچنین بررسی آیین دادرسی و اعمال مفاد آن می‌باشد. هرچند با وجود قانون ماهوری دارای چارچوب‌بندی مطلوب و قانون اساسی که به طور دقیق طراحی شده باشد، استفاده مناسب و کار با چنین قوانینی عمدتاً در دست روسای دادگاه‌ها می‌باشد. حتی اگر این قوانین فاقد ایراد بودند، ما به مقامات قضایی لایق و شایسته و تعلیم‌دیده نیاز خواهیم داشت تا قوانین یاد شده را اعمال و اجرا نمایند. بدون چنان نیروهایی، اجرای عدالت هرگز رضایت‌بخش نخواهد بود.^۳

۱-۴-۱۳- گزارش کمیسیون ستالود با تکرار اهمیت روزافزون کارآموزی مقام‌های قضایی اضافه نمود: «نه تنها حجم و تنوع کار افزایش یافته بلکه سرعتی که **munsiff** (منصف) بایستی وظایف خود را انجام دهد نیز بالا رفته است. مقام قضایی جوانی که به واسطه بی‌تجربگی، ممکن است عادات غیرکاری (غیررسمی) را کسب کرده باشد که بعداً نیز ترک آن مشکل به نظر می‌رسد و عادت مذکور، فرد را از تبدیل شدن به یک قاضی مجرب باز دارد و تنها از طریق دریافت کارآموزی مناسب می‌تواند جلوی این امر را بگیرد.

کارآموزی در حد قابل توجهی برای کارهای اجرای دادگاه همچنین برای تازه‌واردان به بخش‌های دادگاهی ضروری می‌باشد، خصوصاً در صورتی که

مورد لطف کارمندان اداری قرار نگیرد».

۱-۱-۱۳- پنجاه و چهارمین گزارش کمیسیون حقوقی در سال ۱۹۷۳ نیز موضوع فوق‌الذکر را مورد تأکید قرار داده و برپاسازی فوری یک مدرسه (دانشکده) ملی برای کارآموزی قضایی را توصیه نموده است. در این گزارش آمده:

«ما علی‌رغم تکراری بودن این گفته بر موفقیت یک سیستم تأکید می‌کنیم و در این رابطه متذکر می‌شویم که موفقیت دستگاه قضایی به افرادی که در آنجا کار می‌کنند بستگی دارد... اتمام موفقیت‌آمیز دوره‌های کارآموزی متعاقب استخدام در قوه قضائیه باید به صورت روان درآید».

۱-۱-۱۳- کمیسیون گاجندرا گادکار با توجه به نقش تغییر یافته قضات در جمهوری مستقل هند، اضافه نمود: موضوعاتی که ضمیمه می‌شوند باید در خصوص ارتباط حقوق با سایر علوم اجتماعی باشند که از آن میان می‌توان به ویژه از اقتصاد و جامعه‌شناسی نام برد. تأکید موجود بر رویه یا حقوق نباید به لحاظ فنی باشد، بلکه بایستی حقوق به عنوان بخشی از مطالعه میان‌رشته‌ای و کاربرد حقوق در تجزیه و تحلیل واقعیت‌های مربوط به یک مسأله خاص مورد تأکید قرار گیرد... مسأله مهم تأثیر تغییرات اجتماعی بر موسسات حقوقی است.

۱-۱-۱۳- کارآموزی قضایی بایستی از نقطه نظر قوانین و اهمیت آنها در کار قضایی سازماندهی شود. قانون عمدتاً ابزار مهندسی اجتماعی است که جاذبه‌های متضاد سیاسی، فلسفه‌ای، منافع اقتصادی و ارزش‌های اخلاق در آن برای شناخته شدن تلاش می‌کنند. این تلاش بایستی در مقابل پیشینه تاریخی، سنت و توسعه فنون حقوقی بررسی شود. بنابراین برخورداری از دانش مقدماتی در خصوص آن رشته‌ها ضروری می‌باشد.

۱-۱-۱۳- یکصد و هفدهمین گزارش کمیسیون حقوقی، کلاً به موضوع کارآموزی مقامات قضایی اختصاص یافته است (نوامبر ۱۹۸۶). در گزارش یاد شده که حاوی نقل قولی ناپیداآمیز اظهارات رئیس وقت دیوان عالی کشور آمریکا در خصوص نظام قضایی کشور متبوعه می‌باشد، آمده است: «... ما هنوز در سی سال پایانی قرن حاضر، سرگرم اداره کردن دادگاه‌ها با استفاده از همان روش‌های ابتدایی، رویه‌ها و ابزار قدیمی می‌باشیم که روسکوپاوند آنها را دارای کیفیت مطلوب نیافته بود». حتی در بازگرداندن قرن به یکصد سال قبل! همان‌طور که لرد دولین نیز در خصوص نظام حقوقی انگلستان گفته است: «اگر تجارت ما نیز مانند نظام حقوقی مان قدیمی بود ما خیلی وقت پیش تبدیل به یک ملت ورشکسته می‌شدیم».

از این رو گزارش کمیسیون حقوق در نتیجه‌گیری بحث خود عنوان نمود که «به روز نمودن دانش و مهارت‌ها را نمی‌توان به اختیار خود قضات گذاشت». همچنین تصدیق می‌شود که کارآموزی می‌تواند به طور قابل ملاحظه‌ای توانایی انجام وظیفه هر فردی که به وی کاری سپرده می‌شود را ارتقا دهد. در مورد مقامات قضایی نیز این امر بیشتر صدق می‌کند زیرا جامعه‌شناسی حقوق هنگام با توسعه جامعه در حال کسب اهمیت بیشتر و جدیدتر می‌باشد.

۱-۱-۱۳- اهمیت و فوریت کارآموزی پیش از

خدمت و ضمن خدمت برای مقامات قضایی، مجدداً در صد و چهارمین گزارش در خصوص گرام نیایالایا (عدالت مبتنی بر مشارکت مردم در سطح عامه مردم) و صد و شانزدهمین گزارشی که کمیسیون برنامه را به سرویس قضایی سرتاسر هند توصیه کرد، تکرار شده است.

۱-۱-۱۳- شکی نیست که وجود برنامه سازمان یافته آموزش و کارآموزی قضایی نه تنها در زمان انتخاب و انتصاب مقامات قضایی، بلکه به صورت مداوم و مستمر در طول دوران خدمت آنان نیز نیازی ضروری به حساب می‌آید. همچنین واضح است که دلیل اصلی تاخیر در جریان دادرسی، پژوهش‌خواهی‌های مکرر بوده و علاوه بر آنها بی‌ثباتی‌های حقوقی می‌تواند همان عدم برخورداری مقامات قضایی در برخی از سطوح نظام از تبحر لازم در زمینه دانش و مهارت‌های به روز باشد.

به طور خلاصه هیچ جای‌گزینی برای کارآموزی مناسب و سازمان‌یافته مستمر که مستلزم توجه فوری در دستورالعمل مربوط به اصلاحات قضایی باشد، وجود ندارد. فرصت معرفی خدمات قضایی باید زمینه برنامه‌ریزی گسترده ملی و هدفمندی را برای آموزش قضات آماده سازد تا نظامی را برای پاسخ‌گویی به چالش‌های هزاره بعدی با مهارت و اطمینان هر چه تمام‌تر به وجود آورد.

۱-۲- وظیفه قاضی

۱-۲-۱۳- ماهیت و حوزه آموزش قضایی، به وظیفه و نقش یک قاضی در جامعه بستگی دارد. کلاً وظیفه هر قاضی در زمان محاکمه یا تجدیدنظر، تصمیم‌گیری در خصوص پرونده‌ها؛ مطابق با قانون و به نحو پذیرفته شده در جامعه؛ یعنی عادلانه، منصفانه و منطقی می‌باشد. اعتبار و به حق بودن آرای قضایی نه تنها به صحت و درستی آن در قانون، بلکه همچنین به میزان استنباط عامه مردم از بی‌طرفی و بی‌غرضی قاضی در اتخاذ رویه مربوطه توسط وی بستگی دارد. این امر وظیفه‌ای حساس می‌باشد که قضات هنگام عهده‌دار شدن شغل قضاوت باید آن را با شخصیت و درون خون درآیند.

ترتیب دادن یک محاکمه عادلانه و مشخص کردن حقیقت:

۱-۲-۱۳- موضوعات مورد بحث این گزارش تنها نتایج عملکرد یک قاضی دادگاه پژوهش در دادگاه‌های تالی می‌باشد. مهم‌ترین وظیفه یک قاضی رسیدگی به دادخواهی به نحوی عادلانه، منظم و با منانت چه تمام‌تر است. یافتن حقیقت در مورد موضوع مورد اختلاف، اولین هنر قاضی محکمه می‌باشد. قاضی بایستی بر اساس واقعیات آشکار شده قانون را اعمال کرده و رای خود را مبنی بر گناهکاری و مسئولیت و غیره صادر نماید.

آیین دادرسی به منظور تضمین «بی‌طرفی» در تحقیقات، حقوق و امتیازاتی را به طرفین دعوی، شهود و ماموران دادگاه برای یافتن واقعیت و به عینیت رساندن ذهنیت در طول روند رسیدگی اعطا می‌کند. این دیگر وظیفه قاضی است که حداکثر حمایت از حقوق و امتیازات اعطا شده به طرفین را به جا آورد که در نتیجه نه تنها عدالت انجام می‌شود بلکه به نظر می‌رسد قبلاً انجام شده باشد.

ایفای این وظیفه علاوه بر داشتن دانش حقوقی نیاز به کسب مهارت‌های مختلف از سوی قاضی دارد. ارزش‌ها و شخصیت یک قاضی بر تصمیمات وی، همچنین جوی که او در دادگاه می‌آفریند، تأثیرگذار است. زبان، اندام و لحن صدا، عکس‌العمل وی نسبت به شهود، تعامل او با سایرین در دادگاه، نحوه حکم دادن وی در خصوص اعتراض‌ها و برخورد قاضی با وکیل مدافع، جمگلی بر برداشت و استنباط عموم از منصفانه بودن محاکمه تأثیر می‌گذارد.

همگام با ارائه تغییرات و فن‌آوری‌های نوین در حقوق، قاضی با ایرادها و اعتراض‌های مداومی در زمینه مدیریت دادگاه، تأثیر و کارایی (تغییرات یاد شده) در مورد پرونده و برقرار نمودن توازن قضایی در امر اداره محاکمه‌های مربوط به پرونده‌های مدنی و کیفری روبه‌رو می‌شود.

۱-۲-۱۳- قضات در بدو کار، دارای مسئولیت ارزیابی جدی لواحق، حل و فصل مسائل، رسیدگی به درخواست‌های طرف مقابل و مهیا نمودن شرایط

ارائه ادله، توسط طرفین دعوی می‌باشند. در طول جریان دعوی، قاضی ممکن است حکم به توسل به راه‌های دیگر حل و فصل دعاوی مطروحه در نزد خود را بدهد. قاضی می‌بایست بر اساس مندرجات مستدل که موجه، مرتبط و مصدق بوده رای دهد. وی باید قادر به درک و احساس ادله باشد، صداقت و راست‌گویی شاهد را ارزیابی نماید و حقایق را بر اساس فراوانی احتمالات در نظر گیرد. انتظار می‌رود قاضی در تمامی موضوعات حقوقی تبحر داشته باشد؛ هرچند که یک وکیل می‌تواند تنها در یک یا دو رشته از حقوق مهارت داشته باشد. کلیه امور یاد شده نیازمند دانش و مهارت‌هایی در سطح وسیع است که شاید هیچ حرفه دیگری از متخصص مربوطه انتظار نداشته باشد. برعکس، تمامی امکانات و خدمات حمایتی که در دسترس می‌باشند؛ آنقدر قدیمی و محدود بوده که کار او را هرچه سخت‌تر و دشوارتر می‌سازد.

■ انشای رای

۴-۲-۱۳- به محض مشخص شدن حقایق و پس از شنیدن دلایل طرفین، قاضی مهم‌ترین وظیفه خود، که همان صدور رای بوده و از آن طریق اعتبار و مقبولیت وی توسط جامعه حقوقی، طرفین دعوی و اجتماع سنجیده می‌شود را می‌بایست انجام دهد. استدلال قضایی هم هنر است و هم علم که توسط هر یک از قضات از طریق مطالعه، تفکر و کار سخت پرورش می‌یابد. مهارت و تبحر وی در زبان و ارتباطات امری ضروری برای شغل او محسوب می‌شود. شرایط واقعی پیچیده بایستی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و اصول حقوقی مهم می‌بایست توضیح داده شود تا از هرگونه تصمیم‌گیری مخالف با اعتقاد وی جلوگیری به عمل آید. قاضی باید قادر باشد به نحوی انشای رای کند که حتی اگر پرونده به پژوهش‌خواهی کشیده شد، قاضی دادگاه پژوهش آن را به حدی قانع‌کننده ببیند که نتایج قضایی اولیه را دنبال کند.

■ مجازات و محاسبه خسارات

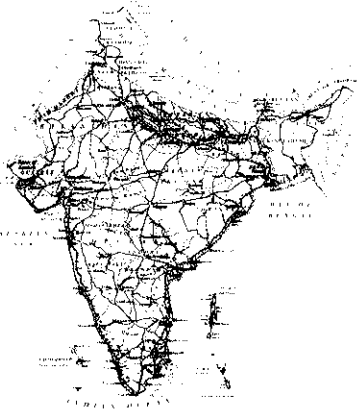
۵-۲-۱۳- قاضی در دادرسی‌های جنایی وظیفه مهم دیگری دارد که همان تعیین مجازات مناسب برای مجرم می‌باشد، با درک هرچه بهتر اهداف گوناگون مجازات‌ها و ماهیت رفتار انسان به نقش هرچه مهم‌تر مجازات در اجرای عدالت پی برده می‌شود. به همین طریق نیز محاسبه مبلغ خسارات وارده در دادگاه مدنی به آن درجه که تصور می‌شود، راحت نیست.

■ رعایت حقوق بشر

۶-۲-۱۳- پیدایش حقوق بشر در ابعاد گوناگون قوانین ماهوی و شکلی موجب شکل‌گیری درخواست‌های متعددی از قاضی محکمه به ویژه در محاکمه‌های جزایی، قضاوت‌های زیست محیطی، حل و فصل دعاوی خانوادگی، اطفال و نوجوانان و دعاوی مربوط به روابط کارگری می‌شود. قاضی محکمه بایستی درک درستی نسبت به حقوق بشر داشته و حفظ قلمرو آن را که توسط اسناد بین‌المللی و قانون اساسی مشخص می‌شود، رعایت نماید.

■ قاضی به عنوان مدیر وقایع و انسان‌ها

۷-۲-۱۳- قاضی، نهایتاً باید مدیری توانا باشد تا بتواند مسائل را در فرهنگی که مسامحه و تاخیر در

امور مربوط به اداره قضایی آن ریشه‌دار (تثبیت) شده، تغییر دهد. وی می‌بایست دفاتر ثبت دعاوی و کارکنان حوزه وزارتی را به نحوی هوشمندانه و مبتکرانه از طریق تعاملی مداوم، ایجاد انگیزه، نظارت و رهبری، مدیریت نماید. قاضی باید دادگاه را به نحوی مطلوب و با قاطعیت و انصاف هرچه بیشتر اداره کند. وی می‌بایست برای نیل به عالی‌ترین درجه در شغل خود تلاش کرده و از حسن شهرت به عنوان «یک قاضی خوب» برخوردار باشد.

■ مهارت‌های عملی مورد نیاز

۸-۲-۱۳- کار قضایی در واقع یک نوع چالش خواهی برای کسی محسوب می‌شود که به کسوت آن منصب درمی‌آید. یک قاضی برای اینکه قادر باشد وظیفه خطیر اجرای موثر و منصفانه عدالت را جامه عمل بپوشاند، باید علاوه بر دیگر خصوصیات، دانش خود را در زمینه مهارت‌های ذیل افزایش دهد:

- (الف) مفهوم و مسائل مربوط به محاکمه عادلانه و شاخص‌های عملی آن.
- (ب) مفهوم قاضی عادل، قاضی فعال و قاضی جدی و قاطع.
- (ج) روش‌های یافتن حقیقت در دادرسی‌های قضایی.
- (د) هنر انشای رای.
- (ه) علم تعیین مجازات و محاسبه خسارات.
- (و) مدیریت دادرسی‌های دادگاه در یک محاکمه عادلانه، مهم و منظم.
- (ز) مدیریت جریان پرونده، اطلاعات، سوابق حسابداری، کارکنان دادگاه، رسانه‌های گروهی و غیره.

(ح) به روز کردن دانش مربوط به حوزه حقوق بشر و دعاوی که بر اثر تغییرات مربوط به فن‌آوری ایجاد می‌شوند.

(ط) گسترش مهارت‌های حرفه‌ای و اخلاقیات.

(ی) تغییر مرتبه‌های اجتماعی و حکومت دموکراتیک تحت اصل حاکمیت قانون.

۹-۲-۱۳- هر کدام از موارد فوق نیازمند دانش مرتبط است که آن هم مستلزم وجود اطلاعاتی در خصوص علوم اجتماعی و قضایی، علم مدیریت، فن‌آوری اطلاعات و غیره می‌باشد. این امر وجود ندارد مگر با ابتکار عمل‌های فردی که جدا از کارهای معمول یک قاضی می‌باشد. این از رو به کارآموزی و ارزیابی

مداوم علمی و در حال پیشرفت نیاز می‌باشد.

۳-۱- نقش آینده قضات و نیازهای کارآموزی

۱-۳-۳- نقش یک قاضی عمدتاً از طریق ماهیت و نوع وظایف وی تعیین می‌شود. ابعاد جدیدی همراه با توسعه و تنوع تکالیف قضایی و تغییرات به وجود آمده در انتظارات جامعه برای وظایف سنتی و معمول قضات متصور می‌شود. تغییر و تحولات تکنولوژیکی (فنی) نیز بر امور قضایی تاثیر می‌گذارد. از این رو در آستانه ورود به هزاره سوم نقش قاضی در جمهوری دموکراتیک، سوسیالیستی و غیرمذهبی هند که یک ششم ساکنان آن در معرض تغییرات بسیار مهم و پیچیده هستند کاملاً قابل درک نمی‌باشد. مفهوم عدالت نیز در زمان‌های معاصر در حال تغییر است. افسانه‌ها و رازورزی‌های حول امر قضا وجود دارد که شاید عمداً در طول قرن‌ها به وجود آمده و به لحاظ ارتباط، فایده و امتیازات حقوقی مورد سوال می‌باشد. حقوق ویژه (انحصاری) و مصونیت‌های قضات به لحاظ ارتباط با استقلال و مسئولیت آنان تحت ارزیابی و بررسی مجدد قرار می‌گیرند.

۲-۳-۱۳- جناب قاضی ساندرای ای آکسز، رئیس انجمن قضات و روسای دادگاه‌های صلح کشورهای مشترک‌المنافع در باب انعکاس نقش قاضی می‌نویسد:

«قاضی مقتدر و منصف، همانند یک انسان که در معرض نقایص انسانی است، کانون توجه رسانه‌های گروهی معاصر قرار گرفته است.»

دلسردی عمومی مسئولان رسمی توأم با احترام به جا مانده برای قوه قضاییه از زمانی که یک قاضی و اعمال و رفتار وی از بررسی و توجه عموم محفوظ بود انتظارات زیادی را از اخلاق و رفتار قضایی در خارج از دادگاه به وجود آورد. در حالی که انتظارات نایجا می‌باشد. مسئولیتی که بر دوش قاضی می‌گذارد به گونه‌ای است که یک سیستم مشاوره‌ای پشتیبان و دانشگاهی بایستی وجود داشته باشد تا قاضی بتواند پاسخگوی انتظارات یاد شده باشد و اجرای عدالت را ندانسته بی‌اعتبار نسازد. ایجاد استانداردهای اخلاقی و درست برای نحوه رفتار و بحث گروهی مشکلات خاص، به قاضی کمک خواهد نمود که اعمال و روابط خود را به نحوی تنظیم کند که اعتماد مردم را همچنان حفظ نموده و مقاومت هرچه بیشتر در برابر پرتو شدید موشکافی‌های رسانه‌های گروهی را سبب شود...

وجود پیوندهای ارتباطی میان رسانه‌های گروهی و قوه قضاییه حائز اهمیت است. این نوع تجزیه و تحلیل نقش قاضی، بیانگر نیاز به حمایت قضایی از طریق آموزش در زمینه‌های گوناگون ذیل می‌باشد: اصول و رویه استقلال قوه قضاییه، احساس مسئولیت در برابر مردم، رفتار و اصول اخلاقی، کارآموزی حساس در خصوص مسائل اجتماعی معاصر؛ یعنی مسائل جنسیتی، بومی، قومی و سایر گروه‌های محروم، روابط میان رسانه‌های گروهی و کرسی قضاوت. (گزارش دهمین کنفرانس قضات و روسای دادگاه‌های شهرستان کشورهای مشترک‌المنافع، ویکتوریا فالز، زیمبابوه، اگوست ۱۹۹۴ صفحه ۱۳۷).

■ جامعه‌پذیری یک قاضی جدید

۳-۳-۱۳- انتظارات و نوع بینش یک قاضی، همچنین معضلاتی که وی با آنها روبه‌روست به تبدیل یک

فرد از وکیل به قاضی کمک می‌کند. کامل شدن این جریان تبدیل، ماه‌ها یا سال‌ها به طول می‌انجامد. این امر تغییری عمده محسوب می‌شود که طی آن یک قاضی می‌بایست فاصله خود را با دوستان و کیش در طول سال‌ها کار حقوقی پیدا نموده، حفظ کرده و شبکه‌ای از همکاری قضایی را به صورتی دقیق و با حساسیت زیاد برای خود ایجاد نماید.

این نقش جدید، اساساً نوع دیدگاهی را که فرد نسبت به محاکمه، قانون، حرفه، عدالت در جامعه و پویایی اصل حاکمیت قانون دارد، تغییر می‌دهد. ۴-۳-۱۳- کتابچه قضات، که راهنمایی ارزشمند بوده و توسط همکاران قضایی ملی و کانون وکلای آمریکا تهیه شده و به طور گسترده میان قضات مورد استفاده قرار می‌گیرد، مطالعه‌ای (تحقیقی) را در خصوص روند جامعه‌پذیری نقل می‌کند که روند تغییر را در سمت یک قاضی نشان می‌دهد.

مطالعه حاکی از آن است که «جامعه‌پذیری یک قاضی دارای چهار مرحله می‌باشد که عبور از آنها حداقل پانزده سال سابقه خدمت قضایی را می‌طلبد. اولین مرحله، جامعه‌پذیری حرفه‌ای (شغلی) می‌باشد که قبل از اینکه فرد قاضی شود یعنی همان دوران دانشکده حقوق، تجارب کار حقوقی و سایر تجربه‌های شغلی به وقوع می‌پیوندد.

مرحله دوم، شروع کار و به کارگیری عزم و اراده بوده که در حقیقت پنج سال اول مسند قضا می‌باشد. قاضی در طول این دوران، دستخوش سازگاری و انطباق اولیه و تغییرات در خویش بینی (تصویری از استعداد و توان خود در ذهن دارد) در راستای تلاش برای توسعه شخصیت خود به عنوان قاضی می‌شود. در انتهای این مرحله، رفع تضاد شخصیتی و گذر به سمت اتخاذ تصمیم مبنی بر باقی ماندن در کسوت قضا قرار دارد.

مرحله سوم مرحله تثبیت و استقرار می‌باشد که از سال ششم تا پانزدهم به طول می‌انجامد. در طول این زمان قاضی از یک فرد نوع‌دوست و فداکار و قانون دوست به مدافع و محافظ قانون تبدیل می‌شود که بدین نحو، مفهوم دیگری از کار وی و رفع تضادهای پدید آمده، درون قاضی شکل می‌گیرد.

آخرین مرحله، تعهد و حس مسئولیت‌پذیری است که وقتی قاضی پانزده سال یا بیشتر در این حرفه مشغول باشد، این مرحله آغاز می‌شود. در مدت این مرحله، تعهد رو به افزایش نسبت به کسوت قضا پدید می‌آید که مشخصه رضایت از زندگی قضایی است.

قاضی جدید در بررسی یافته‌های فوق‌الذکر دقت نموده و در نتیجه از آنچه که پیش رو دارد از قبل مطلع می‌باشد. «الپرتف اتکینز و زیلر، به کسوت قضا درآمدن: گذر از وکیل به داور ۶۲ حوزه قضایی (۱۹۷۹) ۲۲۵ نقل شده در کتابچه قضات، ویراست دوم دانشکده ملی قضایی، نوادا، صفحه ۹».

ویژگی‌های یک قاضی

۵-۳-۱۳- ویژگی‌های مهم یک قاضی خوب در کتابچه قضات به نحو ذیل آمده است:

الف) **عظوفت:** یک قاضی محکمه می‌بایست احساس عظوفت و مهربانی را در خود به‌پرورد و با دقت به مسائل طرفین پرونده گوش فرا دهد. استماع

خوب برای روح و روان آرامش‌بخش است. از این رو قاضی بایستی نسبت به همه موازات اشتیاق نشان دهد و بی‌اهمیت بودن مساله برای وی مهم نباشد.

ب) **شهامت وجدانی:** یک قاضی نباید انتظار محبوبیت و شهرت داشته باشد. وی می‌بایست جرئت و شهامت آن را داشته باشد که علی‌رغم وجود هرگونه عواقبی، عدالت را اجرا نماید.

ج) **حسن شهرت به لحاظ رعایت عدالت:** این امر تنها در صورتی تحقق می‌پذیرد که فرد کاملاً منصف و عادل بوده و چنین احساسی را نیز به مردم ذی‌نفع انتقال دهد. نحوه رفتار قاضی در زندگی خصوصی وی، همچنین رفتار و منش وی در دادگاه می‌تواند ظاهری غیرمنصف به قاضی که در واقع فردی عادل است بدهد.

د) **رحم و مروءت:** یک قاضی خوب باید از رحم و مروءتی برخوردار باشد که در زمان مناسب آن را آشکار کند.

ه) **صبر و شکیبایی:** ممکن است گوش دادن به بحث و گفت‌وگوهای طولانی در مسئله‌ای که قاضی تصمیم خود را در آن مورد گرفته است اتلاف وقت و بیهوده به نظر رسد. لکن قاضی این امر را مادیون و کلاست چرا که آنان به این بحث و جدل‌ها گوش فرامی‌دهند.

یکی از مسائل سیستم مخالف: فراهم کردن فرصتی است که صدور احکام و تصمیمات عجولانه و پیش از موقع را که ذهن همه انسان‌ها مستعد آن است، تصحیح نماید... هیچ منظره‌ای غم‌انگیزتر از این نیست که یک قاضی محکمه از موقعیت و قدرت خود به نحو نامطلوب و ناخوشایندی سوء استفاده کند. یک قاضی بایستی موقر و قاطع بوده و در عین حال بدجنس نباشد.

قاضی جسور و روشنفکر، دستورات را به صورت تقاضا و به نحو خوشایندی تنظیم می‌کند که با احترام رعایت شود. در حالی که قاضی فاقد اعتماد به نفس دستورات را با فریاد بیان می‌کند که در هر حال رعایت شده اما محترم شمرده نمی‌شود.

و) **قابلیت برقراری ارتباط:** قاضی محکمه در واقع معلمی است که بایستی پیام‌رسان عبارت حقوقی را به

زبان ساده منتقل کند که بدون به خطر افتادن صحت آنها توسط عامه مردم درک شود.

ز) **قاطعیت:** قاضی‌ای که از قاطعیت برخوردار نمی‌باشد بایستی آن را به دست آورد. بررسی و ملاحظه جلدی ضروری است. نیکن عدم قاطعیت مغایر مسئولیت قضایی است و قاضی به محض اخذ تصمیم یا اعتماد به نفس و قاطعیت هرچه تمام‌تر در مورد صحت آن، بایستی تصمیم را اعلام کند.

ح) **صداقت و اصالت:** خصوصیات و ویژگی‌های مهم و اساسی را می‌توان برای هر فرد نیک خصوصاً کسی که می‌خواهد به کسوت قضا درآید، برشمرد. این خصوصیات در مورد قضات بایستی شفاف و غیرقابل تردید باشد.

۶-۳-۱۳- فهرست فوق، فهرست کاملی از ویژگی‌های یک قاضی خوب نیست، بلکه تنها نشان‌دهنده نقش پیچیده و حساس است که مستلزم توانایی‌های ذهنی و رفتاری بوده و قادر است بر نظر و نگرش افراد مختلف حاضر در دادگاه تاثیر گذارد.

در جامعه‌ای چندگانه با نابرابری‌های اجتماعی تثبیت شده (نهادهای شده) بر اساس جنسیت، مذهب، زبان، نژاد و نظام کاستی، نقش قاضی هرچه سخت‌تر و دشوارتر می‌شود. این همان جایی است که بایستی همواره تفکر و عمل همه قضات را به عموم مردم توضیح داده و آنان را مطلع سازند.

پی‌نوشت‌ها:

- ۱- رنه داوید، درآمدی بر حقوق تطبیقی، ترجمه سیدحسین صفایی، (تهران، دادگستر، ۷۸) ص ۱۱.
- ۲- رنه داوید، نظام‌های بزرگ حقوقی معاصر، ترجمه سیدحسین صفایی و دیگران (تهران، نشر دانشگاهی، ۶۴) ص ۱۰ و ۹.

3- First National Judicial Pay Commission.

4- <http://www.kar.nic.in/fnjpc>

5- Justice Jagannatha Shetty – Justice P.K Bahri (Rtd) _ Justice A.B Murgod (Rtd)

۶- طبقه اجتماعی موروئی در هند

